

MŰVÉSZETI ÉLET ÉS IRODALOM

KÁROLYI LAJOS. A magyar festő-gárda egyik legérdekesebb alakját ragadta el a halál március 16-án, Budapesten: *Károlyi* Lajost. Tanulmány-éveitől eltekintve élete legnagyobb részét Szegeden töltötte (ott született 1877-ben), ahol csodájára lártak, nem éppen művészetilek okából, hanem azért, mert benne látták *Tolsztoj* egyetlen igazi tanítványát, a modern-szabású aszkéta-szellem megtestesülését. Valóban, csaknem úgy élt, mint a próféta a sivatagban. Egy külvárosi háziko udvara és kis szobája volt az otthona, ahol mindenit maga végzett: lát vágott, rátát gyalult, festett, filozofált, virágait locsolgatta. Maga volt a megtestesült igénytelenség. A kövérült, jókedvű városból nagyon kitűzött életrendjének ez a sajátossága, még inkább a *tolsztoji* eszmék és szabályok, amelyeket hirdetett. Hogy ezeknek nyomatékot szerezzen s a lelkiismeretét is megnyugtassa, 1900-ban gyalog elzarándokolt Jasznája-Polyánába *Tolsztoj* Leóhoz. Itt azonban keserves csalódás érte: a nagy írók hamisítatlan görői kastélyban találta, lakájok, udvari nép, előkelő kőművesek közepette: más élet volt ez, mint amilyent profétájához illőnek tartott. Heves szemrehányások, erős összekoccanás lett a vége, *Károlyi* pedig egy illuzióval szegényebben tért haza. Vegetáriánus életrendjéhez, koldus-igénytelenségéhez azonban továbbra is hí maradt, sőt mintegy művészeti kelléknek fogta föl a lefokozott szegénységet, mert úgymond, csak az egyszerű körülmények vezetnek egyszerű művészethez. Az egyoldalú életmód és táplálkozási rend viszont súlyos vesebajnak vált okozójává, amelyet hibába igyekezett a budapesti Rökus-kórházban orvosoltatni.)

Művészi fejlődése kanyargós úton folyt. Miután kitűnő eredménnyel tette le az érettségi vizsgát, Münchenbe ment művészetet tanulni. Amit ott látott, nem elégítette ki. Megundorodott minden akadémiától s meg sem állott, míg egy erdész-rokonához el nem érkezett a drávatorki őserdőbe. Itt egészen a természetnek, a bölcselkedésbe való elmélyedésnek akart élni. Tehetsége azonban lázadóni kezdett s elemi erővel hajította újra a művészet felé. Most a régiekhez igyekezett: Olaszországba. A millenniumi években érkezett Velencébe, onnan Rómába, ahol *Frakóni* Vilmos püspökben pártfogóra talált. Ez Meozzo és Pinturicchio néhány képének másolásával bízta meg. De nem a másolásban: a teremtésben látta élete célját. Olaszországból tehát újra Münchenbe ment, ezúttal *Hollósy* Simon iskolájába, akit utóbb (1898) Nagybányára is követett. *Tolsztoj*-hoz való záródoklása után két évig ismét a drávatorki erdőbe vonult, ahol nem festett semmit. Azután Szegeden telepedett le. Itt tájképeket, kiválóan jellemzetes képmásokat, virágképeket festett oly stílusban, amely rokon

a nagybányai naturalista-impreszionista festészetrel s annak mintegy egyszerűsített kiadása. Ezek multávak egyre jobban kerülte a közvetlen benyomások alapján való festést. Ritkán állított ki. Legtöbb műve 1910 decemberében volt együtt látható, Szegeden rendezett gyűjteményes kiállításán.

Károlyi szent vallomásának tekintette a művészetet, magasabbrendű erő megnyilatkozásának s emélfogva küldetésnek fogta fel. Innen van, hogy képeit nem is tekintette a maga tulajdonának, sőt Budapestre való árköltözése előtt azokat szülővárosának, Szegednek ajánlotta föl. Úgy tudjuk, hogy ezt a kívánságát a művész halála után özvegye végre is hajtotta: Szegednek ajándékozta a mester hátrahagyott műveit.

Károlyi Lajos, a filozófiába mélyedő ember, külön elméletet alkotott magának a művészetről. Amint az elmékedő festőknél gyakori: nála sem fedti a kigondolt teória saját művészetének sajátosságait. Művészetét legjavát *Hollósy*-tól s a nagybányaiaktól szerezte: a rajongó hitet s az intuícióra való építést. Ennek kétségtelen nyomai láthatók, különösen munkálkodása első felében, a képeknél. *Károlyi*-ban, a filozófusban azonban az intuícióval szemben mintegy föllázadt a fiszta logika, az egész fogalmi világ s annak rendszere. Kereste tehát a módot: miként lehetne a művészet lényeges vonásait szabatos törvényszerűségekre levezetni s azt vélte, hogy műhelyei ez sikerül, elégséges e törvények megtestesítése, hogy megszülessen a fiszta művészet. *Károlyi*-nál érhető a dolgok ily fordulata, ő oly időben került *Hollósy* körébe, amidőn már nem láthatta az okokat, amelyek miatt ez a kör olyannyira hangsúlyozta az intuíció mindenekelőtt való uralmát (ott és akkor „érzés”-nek mondták ezt). *Hollósy*-ék éppen az akadémiai kicirkalmazott szabályainak ellensúlyozására hirdették a művészetnek ilyen fölfogását. *Károlyi* sokkal erősebben mélyed a bölcselkedők olvasásába, semhogy ezt az eszméjét eljehette volna, viszont sokkalta nagyobb festő-tehetség volt, semhogy önkéntlenül ne járt volna azokon az utakon, amelyek felé a nagybányaiak példája terelte. Innen az ellentmondás elmélete és gyakorlata, bölcsellete és cselekvése közt. Ez az ellentmondás azonban nem zavarja meg műveinek jellemét, ezek nagybóbbára — amennyire eddig tanulmányozhatók voltak — egy szép, meleg tehetség őszinte és finom alkotásai. Ha majd művel együttesen lesznek láthatók — amire eddig nem volt alkalom, — fogalmat alkothatnak magunknak stílusa kialakulásáról is. (L. K.)

LORÁNYI ANTAL. Nagyvenygy éven át volt tanára a kisplasztikának az Iparművészeti Iskolában. Mikor ott munkálkodását megkezdte, a körmőci éremvésőkön kívül jóformán 6 volt

az egyetlen, aki éremművészetrel is foglalkozott. Az ily munkáknak akkoriban kicsiny volt a keletje s nem csoda, hogy *Lordnfi* idevágó munkáinak száma állj érj el a tucatot. Így is az újabb magyar éremművészet kezdeményezői közé kell sorolnunk. Szaporábban foglalkozott kispasztiliai feladatokkal, ezen kívül pedig, mint tagja a rajztanárvizsgálo bizottságnak, lelkismerítésen végzett művészeti paedagógiai munkát is.

E működési köréből váratlanul kiragadta a halál ez év áprilisának 16-án, Budapesten.

Lordnfi Antal Kecskeméten született 1856 szeptember 5-ikén. Ott végezte a középiskolai tanulmányokat s az érettség után 1876-ban beiratkozott a Mintarajztanodába, ahol 1879-ben rajztanári oklevelet kapott. Már e tanulmányok során figyelmesé lett rá *Huszár* Adolf s biztatta, hogy szobrászati tanulmányokat végezzon. Még ebben az évben Bécsbe ment s ott három évet *Hellmer*, kétöt *Zambusch* iskolájában töltött. A magyar kormány ösztönjével segített. Egy évig Párisban is dolgozott, ahol az akkor éppen virágkorát élő érem- és plaketművészet különösen lekötötte érdeklődését. Közben már belekapcsolódott a budapesti művészeti életbe is: 1882-ben lépett itt először a nyilvánosság elé a *Lábbadozó fiú* című életképpel s ezzel mintegy beszámolt szobrászati programjáról is. Nem a monumentális pasztilikára kívánta tehetségét fordítani hanem a genre-ra, még pedig a kispasztilika méreteihez simuló, a szalon díszé gyanánt szereplő aprópasztilikára, amely odáig nagyobbára mint, külföldi import szerepelt díszművészsünk tiszteiben. Igaz, hogy 1883-ban képmás-mélszobrot állított ki, de emellett kedves genre is szerepelt a Múcsarnok ugyanazon kiállításán: a *Sarát odozó ledny*. A következő évben ugyanott a közönség elé vitte a *Kigyóval küzdő férfi*-t és a *Keresztény nő vértanú*-t, amelyek közül az előbbi a király vásárolta meg. Ekkor mintázta meg vasszobán első medallionját: *Lotz* Károlyt s munkába vette *Tisza* Kálmán érmét is, amelyet *Gerl* Károly körműci mester vésett acélba, hátlapját *Mayer* Elek mintázta (1885). Az 1885-iki országos kiállításán *Vértanú*-ja sikert aratott s nagy érmet hozott neki. Ekkor indult párisi tanulmányúdjára, mert a kormánynak e siker után az volt a terve, hogy *Lordnfi* bizza az Iparművészeti Iskolában a pasztilika tanítását. Valóban, 1886-ban meg is kezdette paedagógiai működését s már a következő évben igazolta a beletje vetett bizalmát. 1887-ben a népéletképekre kitérőt 500 forintos pályadíjat egyhangúan neki adták a *Libatömés* és *Husvétl öntözés* című csoportokra. Ekkor mintázta meg hálából első tanárának, *Huszár* Adolfnak mélszobrot is és kiállította a múcsarnokban.

A millenium idején a főváros megbízta *Lordnfi* egy nagy asztalidisz mintázásával, amelyet aztán *Herpka* Károly öntött és dom-

borított ezüstből. A mű egy sor dekoratív alak közepette mutatja Árpádot, a honalapítót és I. Ferenc Józsefet, mind a kettőt lóháton. Ez a székesfőváros pavillonjában szerepelt 1896-ban s most a főváros múzeuma őrzi. Ugyanezen a kiállításon mutatta be a művész *Élső lecke* című genrejét, amelyet a király vett meg. A következő évben került ki keze alól emlékérmek legszébbike, *Széchenyi* István grófé, soproli szobrának teleplezése alkalmából. Újabb ezüstmunka került ki keze alól 1898-ban, midőn a *Tauffer* Vilmos orvostanár tiszteletére kiadott dísz-album fedőlapját mintázta szinezüstből (a kivétel *Herpka* Károly műve), annak emlékére, hogy az ezredik laparotómia-ját végezte. A Múcsarnokban kiállított kis-méretű genreszobronok kívül továbbra is készített emlékérmeket, így 1903-ban *Payr* Ede, 1906-ban hílibi *Haller* József képmásával, egy évvel utóbb hét éremmel vett részt az *Éremkedvelők Egyesülete* érem- és plaket-kiállításán, amelyen a már említetteknek kívül szerepelt a *Gönczy*-érem (akinek tiszteletére egyébként, ötvenéves jubileuma alkalmából, barátai egy jardiéretet is készíttettek *Lordnfi*-val, aki erre első díjat kapott az Iparművészeti Társulattól), továbbá a Katolikus Legényegylet, *Tisza* Kálmán s egy férfi-arc képes érem. Disziárgyai közül megemlítnék még két tintartót s egy díszpajzsot. Legutóbb a Múcsarnok ezévi Magyar Táj- és Életkép-kiállításán szerepelt a *Kati bajban* című népies genrescoportjával.

Lordnfi stílusa ezekben az életkép-szobrocákban az anyagszerzést kereső, fordulatot mintázású realizmus jegyét viseli magán. E részben követte kora dramatait, amely hazai szobrásztársainak nagy részét is jellemezte, így a vele meglehetősen rokon előadású s akkor nagyon népszerű *Kiss* Györgyöt is. Ez a stílus szöges ellentétben állott a később divatba került síkora való bontással, egyszerűséssel, miért is *Lordnfi* kevés vonatkozást tartott fenn az ifjabb nemzedék pasztilikájával. Jó tanár volt, a lelkiismeretes megfigyelést és technikai készségre való törekvést oltotta be a hozzá került kezdőkbe. Halálával körülbelül az utolsó képviselője szállt a sírba annak a szobrászi kölfogásnak, amelynek egyik európai híru mestere a müncheni *Rudolf Maison* volt. (L. K.)

MIRKVA HALÁSZ JÁNOS. Évek során át alelnöke volt a Magyar Rajztanórok Egyesületének és sok fáradságos munkát szentelt a rajzoktatás ügyeinek. Azonkívül a löcsei állami főgimnáziumnak, Lócse megszállása óta pedig a budapesti I. ker. állami Werbőczy István reál-gimnáziumnak volt buzgó rajztanára. Meghalt Budapesten, ez év február 18-án.

Mirkva Halász János született 1880. január 18-án a fehérmegyei Mór községben. Iskoláit a ciszterciák székesfehérvári főgimnázium-

ban végezte, amelynek rajzainára, Müller József biztatta a művészeti tanulmányokra. Márkva tehát elvégezte a rajztanárképző tanulmányait, ahol tanárai Gyulay, Aggházy, Sóky, Nádler, Schulek voltak. E tanulmányok után, mint kiállító-művész is szerepelt 1905 óta, amikor először lépett a Múcsarnokban a nyilvánosság elé. Utóbb kiállított a Nemzeti Szalóban, a Művészházban, a felvidéki vándorkiállításokon, Teschenben és Krakókban. Értelt a sgraffito-technikához is, ilyenmő művei díszítik a löcsei „Kis megyeház”-át és az iglói plébánia épületét. Egy akt-műve a sümei Darnay-múzeumba került 1908-ban. Pályatársai nagy részével együtt el február 20-án a budai farkasréti temetőben.

SÁNDOR ISTVÁN. Márciusban egy párisi kis kórházban meghalt festészetünknek egy szép reményűje, Sándor István (szül. 1905. febr. 23. Budapest). Éveken át Réti István-nak volt tanítványa a Képzőművészeti Főiskolán s ott kiünnem közönséges teheségével, de szorgalmával is. Párisba mintegy másfél évvel ezelőtt ment ki. Két ízben kapott kitüntetést a *Szinyei Merse Pál Társaságtól* s nagyobbára arcképekkel vett részt a *Társaság* által rendezett *Tavaszi Szalóban* 1926- és 1927-ben. 1925-ben a Szinyei-díjazottak kiállításán három rézkarcral is szerepelt. Halálát egy hirtelen támadt tüszős mandulagyulladás okozta.

AZ ELCSÚFÍTOTT ÉS A SZÉP BUDAPEST. Rakovszky Iván ny. belügyminiszter cikke a *Pesti Napló* husvétii számában. (1927. IV. 17.)

A napilapok husvétii számainak rengetegében fallózza, jószámmal akadunk erre a nemcsak nagy jószámmal és szeretettel, hanem ugyanannyi hozzáértéssel is frott cikke. Sorra veszi fővárosunk építészeti műveltségét minden hibáját, minden bűnét s meglepetéssel halljuk, hogy amit mi építésszek egy évtizede mondunk, egy évtizede prédikálunk úgy a nagyközönség, mint pedig az illetékes körök minden rétegének, ugyanaz bántja a belügyek nagyérdemű volt óráit. Hibáztatja a városstervezésbeli ötletnélküliséget, amely Budapestet, sajnós, annyira jellemzi s mintha vérbéli építőművész lenne, reámutat arra, hogy ez a város ügyszólván egy dimenzióban tervezett, az alaprajzában, a mérnök avagy a rajzoló igen nagy öröme. Felsőhátlva emlékezik meg azok bűneiről, akik a léniás városstervezés nagyobb dicsőségére a régi Belváros barátságos utcáinak, csinos tereinek elpusztítását tartották a maguk legelsőrendű feladatának. Reáitér ezek után a cikk az egyes épületek között való harmónia hiányára, egyes terek frontja egységes megtervezésének elmulasztására, ami az utcaképek nyugtalan jellegének okozója. Végül pedig a

réginek az újjal való hiányos összefűzésére utal, nevezetesen az utcák mindenáron való kiegyenesítését akaró igyekezetre, amely semmivel sem indokolható.

A volt belügyminiszter úr cikkét megszívlelésre kellene ajánlani mindenkinek, akiknek ez országban — s nemcsak Budapestben — építkezésekhez csak valami köze is van. Tehát mindenkinek, aki magának építteti akar, mindenkinek, aki mint a közigazgatásnak valaminő szerve az építkezésekhez bármiképpen hozzájárul. Hazánkban bizony kevés hitele van annak, amit az építész mond — talán inkább el fogják hinni mindezeket, amit mi néhány évtizede rajongók hitélés és keserőségével hirdettünk, ha mindez a volt belügyminiszter úr aldirátsával erősíti meg.

Most már arra kérjük az illusztris cikkíró, hogy ma, mikor a miniszteri lárcs sályától megszabadulva mint országgyűlési képviselő szolgálhatja a közt, fordítsa energiájának és tekintélyének teljes súlyát a cikkében kifejtett célok védelmére és — megvalósítására.

Dr. Bierbauer Virgil.

MAGYAR MŰVÉSZETTÖRTÉNET. Irta Diváld Kornél. Kiadja a Szent István-Társulat Budapestben. 1927. 186 lap, képekkel. — Egy, egyetlenegy könyvünk volt eddig, amely a magyar művészet történetét végigvezeti az olvasót; *Myskovszkyé*. S ez a könyv is tulajdonképpen csak kicsiny fizet s mert régebben jelent meg, nem foglalhatta magában az újabb kutatások eredményeit. Más hasonló műről nincs tudomásunk. Oka ennek a hiánynak részben az, hogy szakembereinknek nem volt módjuk a részletesebb kutatásra, de nem volt ilyesmire kiadójuk sem. Hiányoztak tehát az ily összefoglaló mű megszerkesztéséhez okvetlenül megkívánt előmunkálatok, a kicsiny és nagy monografiák serege, a részletekutatások. Szinte hihetetlen, de tény, hogy még olyan közismert és méltányolt mesternek is, mint amilyen *Szekely Bertalan* volt, nem jelent még meg élete-művét méltató életrajza. S így vagyunk egy sor más mesterrel is. Ha a szinte kortársaknak mondható művészek ily mostoha bánásmódban részesültek, könnyen elképzelhető, hogy a nagyközönség olvasótáborának érdeklődési körétől távolabb álló művészek (*Hild, Feszli, Ybl, Borsos, Mészöly* stb.) is várják még kimerítő monografiájukat, a még régebbekről nem is szólva. Bátorság kell tehát ily körülmények közt egy oly munkához fogni, mint amilyen *Diváld Kornél*nak a címben jelzett legújabb műve, amely a népvándorlás előzményektől fogva egészen napjainkig terjedő művészetünk folyamatosan adja elő. Meg vagyunk győződve róla, hogy csak az ő tollától volt várható egy ilyen összefoglalás, mert művészeti múltunk legkritikusabb, hézagokkal teljes korszakainak megmaradt emlékeit ő ismeri közvetlen szem-

lélet alapján legjobban, hisz felvidéki kutató-sainak igen sok ily emléktünk első ismertetése, megemlézése köszönhető. Az autopszia fontosságát nem győztük eléggé hangsúlyozni, mert hisz a művészet minden alkotása a szemlélet számára készült, vele él-hal. S épp az említett régebb, kritikus korszakokra vonatkozóan igen nagy közvetlenül átvizsgált anyag áll a szerző rendelkezésére. Azonban a szerző még ebben az aránylag kedvező helyzetben is csonkának mondja művét. Mi tudjuk legjobban, hogy a hézagok nem az ő leltárismeretét terhelik, hanem okuk jórészt az, hogy műemlékeink szinte példátlan pusztulásnak estek a multban áldozatul, a megmaradtakat pedig csak igen kis részben dolgozták fel, a levélárakban szunnyadó írott adatokat pedig nem méltaiták megfelelő mértékben figyelemre.

Bármily mostohák voltak is a mű megalkotásának előfeltételei, mégis meg kellett azt írni. Egészen életkintve attól, hogy szinte szegényelnünk kell, hogy a magyar művészet múltjáról egyetlen összefoglaló kézikönyvünk sincs: a művészetünk iránt való érdeklődést hibába várjuk a közönségtől, ha hasznavehető sorvezetőt sem tudunk kezébe adni. S végre is: minden tudomány halad, bővíül, új s újabb adatokat és szempontokat vet felszínre; ezekkel a jövővel adatokkal azonban csak akkor tevékenülhetünk egy ily összefoglaló képet, ha az megvan. Sok okunk van tehát a szerző ismert és becsült kvalitásait visszatükröző munkát örömmel fogadni.

Első fejezetében a népvándorláskori előzményekről kapunk rövid képet, ezt az Árpád-kori székesegyházak, a román és átmeneti stílusú monostor-templomok, a csúcsíves építészet kora, a középkori szobrászat és festészet; a művészetünk szárnyasoltárak s a renaissance ismertetése követi. Ez a mű nagyobbik fele. S mert az idevágó adatok a leghézagosabbak, ez a hosszú korszak eddig is bő alkalmat adott arra, hogy a különféle hiányok kitöltésére, a különféle vonatkozások földerítésére a kombinációk egész sora lásson napvilágot. Ez az a kor, amelyből a külföldi specialisták a legszívesebben és a legbővebben igyekeztek kisajátítani magyar műveket és művészeket németek, franciák, olaszok, más egyebek javára, anélkül, hogy erre vonatkozóan helytálló bizonyítékokat szolgáltatott volna. *Divald* ebben a művében is ismételen rámutat arra, hogy ezt a fölfogást és elárast követni helytelen dolog s hogy legalább is épp oly joggal tarthatjuk ezeket az anekdót műveket a magunkénak, mint amily joggal azokat fölünk a külföldi irodalom elvitatni szeretné. Valóban, ezt az álláspontot kell elfogadnunk mindaddig, amíg nyomós bizonyítékok nem szólnak ellene. Annál is inkább, mert az ily esetek egész sorában *Divald* ismételen oly érvekkel szol-

gál e műben is akárhány „anekdót” mű autochtón jellegére vonatkozóan, amely érvekkel szemben az anekdótók eddig nem tudtak hasonló valószínűsűgű érveket fölserólni.

A barokk és rokokó kora persze egészen idegen mesterek jegyében alakítja nálunk a művészetet és senkinek sem fog eszébe jutni ezt a magyar művészet sajátos hajtásának tekinteni. E kor művészi teljesítményeinek előadása után még két fejezet következik, az egyik XIX. századbeli építészetünk és szobrászatunk, a másik ugyanezen korbeli festészetünk sorsát, eredményeit adja elő, napjainkig.

A történetíró oly eseményekkel és jelenségekkel szemben, amelyek mintegy szem előtt folytak le, nehéz helyzetbe kerül, könnyen fölvisítja szerepét az aktuális kritikussával. A *Pflöy*-iskola tanítványairól, *Szinyeiről*, a nagybányaiakról nem kis fôladat úgy írni, mintha azok már történelmi távlatba helyezett jelenségek volnának, még nehezebb őket úgy értékelni, hogy ennek az értékelésnek reménye legyen a maradanóságára. Viszont fôadul festene egy ilyen kézikönyv, ha művészetünk e jelentős korszaka hiányzanék belőle. *Divald* lehető tárgylagosságra törekedett azzal a művészettel szemben, amelynek korlársza volt. S a szűk helyen is sikerült neki objektívnek ható képet komponálnia e legújabb kor művészetéről is. Könyve valóban hézagot pótol.

(L. K.)

YBL ERVIN KÖNYVE DONATELLORÓL.

Régóta melegengett olaszországi élményeink emlékek elevenednek meg, amikor ezt az új Donatello életrajzot kezünkbe vesszük. Újra izzani kezd az a várakoztató feszültség, mellyel valaha a firenzei Bargello lépcsőjén fölhaladtunk a nagyterem felé, hol késői tisztelők összegyűjtötték az első renaissance nagymesternek szobrait, eredetieket és gipszmásolatokat. Fôllobban újra az elragadtatót lelkesedés, mit a Campanile meg a dómnak életárammal megtelített márványalakjai előtt éreztünk és mellyel a páduai és a sienai bronzokat szemléljük. Ki ne emlékeznék így a mesteri számítás-sal fölépített és elhelyezett Gattamelata szobrára? Erre a legszebb lovasszoborra, melynek hatalmas löteste oly könnyedén nyugszik négy karcsú lábán és úgy van a templom elé fölállítva, hogy mélyzöld bronzszíne, bárhonnan tekintjük is, gyönyörűen rajzolódik az ég kékjére.

Szegényes művészeti irodalmunknak komoly eseménye Ybl Ervin könyve. A sorozatot pedig, melyben megjelent, a Magyar Művészeti Könyvtár leginkább a Richard Muther-féle „Kunst”-éval lehet összehasonlítani. Izléses kötetek szintén a különböző korok és nemzetek egy-egy érdekesebb egyéniségét tárgyalják és a művész munkáiból csupán fízeltőnek adnak néhány jól megválasztott reprodukciót. Már a „Weicherts Kunstbücher”-civel kevésbé

hasonlíthatók össze, mert ezek szöveget nem adnak, hanem művészüket inkább művei bemutatásával ismeretük. E két típus között foglal helyet a „Nouvelle Revue Française” által nemrégiben megindított kiadás. Ez azonban csak újabb törekvésű francia művészeket kíván ügyes és olcsó könyvescéllel népszerűsíteni; szövegek rövidke esszéivel, mellette egy lexikális tömörségű kis életrajz és a művész önvalomásai a teljes oeuvre fősorolásával.

A Magyar Művészeti Könyvtár köteteként, mondom, a német „Kunst”-éinek típusához állnak közelebb, ám Ybl Ervin Donatelloja messze túlterjed mindezeknek keretein. Nemcsak valóságos terjedelme nagyobb, amelyben 3 kötetben 9 sorozatszámot foglal magában, hanem tárgyalási módja is túlnő az azoknak stílműfaján. Az esszé szabad, csevegő nyelvezetű, összefoglalóan ismertető jellegű és mint ilyen a fágabbból olvasóközönségre számít. Nem várunk tőle önálló kutatást, csak az addigak szellemes összefoglalását. Ybl könyvének minden lapja azonban a személyes benyomást, a személyes utánjárást és kutatást lehel. Amint végigvétel bennünket művésze életén és megáll velünk minden fontosabb alkotása előtt, folytonosan érezzük az ő kifogyhatatlan lelkes érdeklődését, mely ébren tartja és magával ragadja a mienket is. Előadása folyékony, szavaihoz keresetlen, ezért könnyen követhetjük, habár óriási összehasonlító anyag halmazán visz is keresztül. Minden fölmerülő kérdésre ugyanis, minden véleménye kifejtésénél ismerteti Donatello kiválóbb életrajzainak főfogását is, mellyel a magdét összeveti, sokszor szembeállítja. Érvelése ilyenkor meggyőző. És ebben nagy segítségére van egy olyan képessége, a mely nemcsak a mi művészettörténeti íróink, de még a külföldieknek is ritka. Ő ismeri és jól alkalmazza írásaiban a tisztán formai szempontokat. Azokat értem ezalatt, melyek a szobrászt, mikor művét alkotja, témán és érzéskifejezésen túl, munkájában irányítják. Kitűnő érzékkel vonja bele e nézőpontokat, mikor egy márványfigura mozdulatáról, a tagoknak a kőtömeg határain belül való mozgatásáról, az egésznek egyensúlyba hozataláról szól. Vagy mikor a drapéria szerepét írja fel és beszél róla mint felületélenkítésről a síma részekkel szemben, mint vékony láb- és karrészek szilárdító toldásáról, avagy mint tömegrészeiről, mely az egész kőtömeg elosztásában önálló szerepet játszik. Ilyenkor teljes tájékozottsággal vezet be az olvasót a szobrász munkálkodás eme gondjaiba és ezzel módot nyújt mélyebb és behatóbb művészet-megismerésre.

Ezt is lehetne túlhaladni. Németországban az esztétikusok és művészettörténeti írók egész újabb nemzedékét nevelték a művészet ilyenét szemléletében. Ott lehet olvasni torz túlzásokkal is találkozni, mikor az író hosszú oldalakon végig a formai érzéklések száraz leírásával próbál

képet adni festészeti vagy szobrászati benyomásairól. Jobbról balfelé húzódo vonal, előlről hátrafelé futó sáv, szélesen domborodó, majd összeszűkülő dudor és így tovább, véges-végig. Mindez ha térbeliségben átéljük, vagyis közvetlen érzékeltetést tapasztaljuk, úgy művészi gyönyörűségünk elemelt teszi. De második kézből, olvasmányképpen a fantáziának utánatörő kimerítő, haszontalan fáradság. Mindenki megfigyelheti, hogy a zene terén pl. a hirtelen lefelé eső és utána lassú futamokban fölfelé emelkedő, vagy fordítva, a lassan lefelé lejtő és azután hirtelen főlökkenő hangok egymásutánját lesni, mily gyönyörűséggel tölthet el bennünket. Az ezek hosszú, folytonos leírása kinek okozott valaha örömet?

Ybl Ervin könyvében nyoma sincsen az eféle elvetédsének. Ellenkezőleg, nála önkéntelen természetességgel elvegyülnek a szobrászproblema mélyére tekintő észrevételek a leírásokkal, az ily művészettörténelmi könyvekben szinte hagyományosan kötelező adathalmazban. De, hogy mennyire meg kell becsülni azt az értéket, arról könyve elolvasása után azonnal újból meggyőződhettem. Oly célból ugyanis, hogy összehasonlító szempontokat nyerjek, elővettem egy másik Donatello életrajzot, melyet Alfred Gotthold Mayer írt a Knackfuss-féle sorozatba. Hát néhány lap elolvasása után már több olyan megjegyzésre bukkantam, melyeket elfogadni nem lehet és éppen az Yblnél fölismerem érzék hiányára vallanak. Pedig Mayer a régebbi német művészettörténetíró-gárda jelése és e könyve másféle értékeiről bizonyára nagyon elismert munka. Egyet e megjegyzések közül, hogy fogalmat adjak mivoltukról, el kell mondanom.

Az Or San Michele pillérfűlkéjében álló szent Márkus szobráról szólva, a szerző megfigyeli, hogy a köpenydrapéria szélét fodrozva faragta a szobrász. Erre fölemlíti Schmarsow-ra is hivatkozva, hogy Donatello fiatalkorában apja, a szövőmester műhelyéből hozhatta el frissen a szövészekről az ilyen fodrosszűlt szövet mintáját. De minek ily távoli föltevészerő okát keresni annak, ami a szobrászmunkálkodás jobb ismeretével magától magyarázódik? A festő színben különböztetné meg a köpenyt a ruhától. A szobrász más eszközökre kényszerül. A ruházatot függvényes ráncvételrel tagolja, a válon átvetelt köpenyt pedig vízszintes ráncokkal. Már most a kétféle haladó redőzt zárvaros és érthetetlen összhathatás lenne, mivel a felsőtest egységességének megőrzésére mindkét szövet testhez tapadó és egymástól alig megkülönböztethető. Semmi sem természetesebb tehát annál, minthogy az egyiknek szélét apró fodrocskák mintájával fölismertetővé teszi, a köpenyt a ruhától elválasztja. Ha erős árnyékkal tenné ezt, úgy a testet kettévágná.

E kis példa elbeszéléseivel persze csak azt tudom bizonyítani, mennyire félrevezetheti az író, ha művészeti kérdést, irodalmi vagy bár-

minő más külső nézés szemszögéből tekint. Ha szerzőnk könyvében kitérne a köpeny szegélymintájának a kérdésére, akkor ennek szembehelyezéséből azonnal kiderülne, milyen becses kvallása neki az ő kitűnő érzéke a tisztánformai szempont alkalmazásában, a művészetet, annak belső törvényei szerint való megértésében. Csakhogy ő ezt a kérdést nem érinti és így be kell érmen annak kijelentésével, hogy én könyvében egyetlen sort sem találtam, mely véteit volna ama szempont ellen. Mégis, tiszteltreméltó művészettörténeli ismeretei mellett, én ezt tartom könyve legnagyobb érdemének. Azért, mert általa komoly lépést tett Donatello művészetének továbbá, mélyebb megismerése felé. Csapán egy lépéssel is előre jutni pedig oly téren, melyen az európai művészettörténeli írók látszólag már minden elvégezni valót elvégeztek, véleményem szerint jelentős cselekedet.

Beck Ö. Fülöp.

Dr. Franz Kieslinger: Die mittelalterliche Plastik in Österreich. (167 lap, 92 képpel, Bécs, 1926.)

Kieslinger, a Tietze körül csoportosuló új osztrák művészettörténetró-gárda egyik legproduktívabb tagja, új könyvében oly témakört foglal össze, amelyben a részletmunkák még meg sem kezdődtek. Az osztrák középkori plasztikával foglalkozó cikkek többnyire régi folyóiratokban láttak napvilágot, nagyrészt elavultok és használhatatlanok; Garger és Richard Ernst újabb kezdeményezései pedig oly kis térré szorítkoznak, hogy ezek alapján bajos a sinthesis megkísérelni. A szerző a chronológiai sorrendbe állított emlékműanyagot stilkritikai alapon elemzi s kimutatni iparkodik a román, gotikus és későgotikus kor csak Ausztriát jellemző jegyeit. A munka nem lehetett könnyű, hiszen ismeretlen terület feltárásáról volt szó, épp ezért életünkünk a könyv apróbb hibáitól, amelyek különben is a kezdeményezéséből folynak.

Két feltűnő állítását azonban vissza kell utasítanunk, annál is inkább, mert mindkettő a korabeli magyar művészettel függ össze. Az első a Kolozsvári-festvérek sokat vitatott problémáját érinti. Kieslinger a prágai lovasszoborral kapcsolatba hozza a bécsi Szent István dóm egyik kapureliefjét, amely Saul megtérését ábrázolja s ugyanígy említi, hogy György és Márton mesterek Aachenben és Prágában is dolgoztak, tehát bizonyára Bécses is útba ejteték. A Saul-relief egyik lovassalakja hasonló világias öltözetével valóban erősen emlékeztet a szent György-szoborra s az sem lehetetlen, hogy a mesterek Bécsben megfordultak. Az aacheni és prágai út említése azonban félreértésen alapul. Kieslinger az aacheni felérekre gondol, amelyek Nagy Lajos király ajándékai, tehát nem Aachenben, hanem Ifthon készültek, különben is semmi adatunk sincs arra, hogy a címerek alkotói a Kolozsvári-

testvérek voltak. *Erneyi József* kutatásai alapján pedig kiderült, hogy a prágai lovas Magyarországon öntöttek, nem prágai megrendelésre, hanem a pozsonyiszentgyörgyi olár számára.

A szerző másik magyar vonatkozású megjegyzését is helyre kell igazítanunk. A győri székesegyház szent László-hermélőt stilkritikai alapon kapcsolatba hozza a bécsi Szent István-templom néhány szobrával, amelyek 1450—1480 körül készültek. Oklevél adatunk van arról, hogy a herma nagyváradi megrendelésre készült, éppen félszázaddal előbb, mint a bécsi szobrok, sodronyzománcos mellédsze pedig kizárja, hogy bécsi munkáról lehessen szó, mint ahogy Kieslinger azt egy korábbi cikkében (*Eine Wiener Goldschmiedearbeit im Domschatz von Raab. — Jahrbuch des Vereines für Geschichte der Stadt Wien*) állította.

Ilyféle goromba tévedésekért sem ítélniük el teljesen a szerzőt. Nem az első, sem az utolsó eset, hogy a külföldi szakirodalom ferde vagy tudatlan módon beszél művészettörténeli megállapításaink az ország haidrainál túl lehető teljességben a világnyelven is napvilágot látnak. *Genthon István.*

KIÁLLÍTÁSOK:

Április hó 1-én nyílt meg az Orsz. M. Képzőművészeti Társulat tavaszi kiállítása; ugyanezen hó 14-én a *Bethlen István Internátus* ifjúsága által *Miklós József, Sír Andor, Bordi András és Kerekes György* műveiből rendezett képkiallítás;

17-én, husvét vasárnapján a *Képzőművészek Új Társasága* által rendezett tavaszi kiállítás a *Nemzeti Szalon*-ban;

24-én *Jaschik Álmos* tanár tanítványainak az *Andrássy-úti régi Múcsarnokban* rendezett áruművészeti kiállítása.

Május hó 5-én a *Nemzeti Szalon*-nak *Paczka Ferenc* festőművész hagyatékából és özv. *Paczka Ferencné* született *Wagner Cornélla* szobrászművész nőalkotásaiból rendezett gyűjteményes kiállítása;

ugyanezen hó 14-én nagybányai *Horthy Miklós úr, Magyarország kormányzója* megnyitotta az Orsz. M. Képzőművészeti Társulat városligeti múcsarnokában a *belga kir. kormány* által, a *magyar kir. kormány* meghívására rendezett, a régi németalföldi és a modern belga művészeti alkotásokat bemutató kiállítást.

Felölös szerkesztő: Dr. Majovszky Pál.

Főmunkatárs: Dr. Lázár Béla.

Kiadó: Ormos György.

Szerkesztőség: VII., Erzsébet-körút 7. II.

Magyar Művészet. 1927. 4. szám.